

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПЕРЛІН ВЛАДЛЕН СТАНІСЛАВОВИЧ

УДК [343.983:343.356] (477)

**МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ПРИСВОЄННЯ
ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ
АБО ЗВАННЯ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент
ПЧЕЛІНА Оксана Василівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, доцент кафедри
кримінального процесу та організації
досудового слідства факультету №1.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЗАХАРОВ Василь Павлович,
Львівський державний університет внутрішніх
справ, професор кафедри оперативно-
розшукової діяльності;

кандидат юридичних наук
ЛУБЕНЦОВ Андрій Васильович,
Харківський науково-дослідний інститут
судових експертиз ім. Засл. проф.
М.С.Бакаріуса, завідувач лабораторії
інженерно-транспортних досліджень.

Захист відбудеться 30 листопада 2018 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 26 жовтня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вчинення будь-якого кримінального правопорушення призводить до шкідливих наслідків, які залишають свій негативний відбиток у житті суспільства. Особливо це стосується злочинів, що вчиняються шляхом використання владних повноважень або звання службової особи, хоча й самовільно присвоєних. Указані діяння дискредитують сферу службової діяльності, тим самим підриваючи довіру до неї і авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян.

За статистичними даними Генеральної прокуратури України, питома вага злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочинів проти журналістів у 2013 році становила 4,4 %, в 2014 – 4,6 %, в 2015 – 4,2 %, 2016 році – 3,9 %, 2017 – 4,6 %, у січні-квітні 2018 року – 4,9 %. При цьому відповідно в 2013 році 0,46 % зазначеного роду злочинів припало на самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи (ст. 353 КК України), у 2014 році – 0,56 %, у 2015 – 0,84 %, 2016 – 0,67 %, 2017 – 0,48 %, у січні-квітні 2018 року – 0,82 %. Разом із тим, за статистичними даними Державної судової адміністрації України, у структурі кримінальних справ, які були розглянуті місцевими загальними судами з ухваленням вироку, справи про злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів у 2013 році становили 1,6 %, у 2014 – 2 %, 2015 – 1,4 %, у 2016 – 1,5 %, а в 2017 році – 1,6 %. Незважаючи на невелику частку зазначених правопорушень у загальній структурі злочинності, наслідки від них завдають значної шкоди інститутам влади та держави в цілому.

Під час досудового розслідування вказаних злочинів правоохоронні органи стикаються з багатьма проблемами, зумовленими специфікою механізму їх учинення. Річ у тім, що самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи завжди є способом учинення іншого суспільно небезпечного діяння. А значить перед слідчим завжди постає завдання зі своєчасного виявлення, всебічного, повного і об'єктивного розслідування комплексу суспільно небезпечних діянь – технології протиправної діяльності, в якій роль предикатного правопорушення виконує самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Наведене вказує на необхідність здійснення криміналістичного аналізу згаданих злочинів із метою розробки практичних рекомендацій стосовно здійснення їх досудового розслідування.

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криміналістики, кримінального процесу та теорії оперативно-розшукової діяльності, які розглядали концептуальні питання виявлення та розслідування злочинів узагалі: Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, В.Д. Берназа, Р.С. Белкіна, П.Д. Біленчука, В.К. Весельського, А.Ф. Волобуєва, М.В. Даньшина, В.П. Захарова, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, І.І. Когутича, О.Н. Колесниченка, В.П. Колмакова, В.О. Коновалової, В.В. Лисенка, В.Г. Лукашевича,

Є.Д. Лук'янчикова, В.О. Малярової, В.В. Назарова, О.В. Одерія, І.В. Пирога, М.А. Погорецького, О.В. Пчеліної, В.Д. Пчолкіна, М.В. Салтєвського, М.О. Селіванова, С.В. Слінька, А.В. Старушкевича, Р.Л. Степанюка, В.В. Тіщенко, К.О. Чаплинського, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька, В.М. Шевчука, В.В. Шендрика, М.Г. Щербаковського, Б.В. Щура, О.О. Юхна, М.П. Яблокова та інших учених.

Безумовно, у працях указаних науковців сформульовано принципово важливі положення. Однак більшість із них стосується загальних положень методики розслідування окремого виду (групи) злочинів. На даний час у вітчизняній криміналістичній науці відсутні комплексні дослідження проблем виявлення та розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, що вказує на недостатній рівень розробленості цієї наукової проблеми.

Вказане вище обумовлює потребу в розробці окремої криміналістичної методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи та свідчить про актуальність і значимість обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (п. 7.22 додатка 7), затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.03.2015 № 275; Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років (п. 7.21), схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23.02.2016, протокол № 2; науково-дослідної теми Харківського національного університету внутрішніх справ «Теоретичні та практичні основи формування і реалізації криміналістичних методик розслідування злочинів» (реєстраційний номер 0113U008198), зареєстрованої в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації на 2014–2018 роки. Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 20 січня 2017 року (протокол № 1).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Для досягнення поставленої мети в дисертації були поставлені такі завдання:

- розкрити теоретичне і прагматичне значення криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи та запропонувати її структуру;
- визначити особливості механізму вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, які знаходять

відображення в елементах їх криміналістичної характеристики (способи вчинення, особа злочинця, особа потерпілого, слідова картина);

- проаналізувати проблеми періодизації досудового розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи;

- систематизувати обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи;

- визначити типові слідчі ситуації та відповідні їм алгоритми дій слідчого при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи;

- виділити характерні особливості взаємодії при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи;

- розкрити особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій (допиту, пред'явлення для впізнання, огляду, обшуку, тимчасового вилучення майна та тимчасового доступу до речей і документів) і сформулювати відповідні рекомендації;

- висвітлити завдання та можливості судових експертиз під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Об'єктом дослідження виступають злочинна діяльність і слідча діяльність з виявлення та розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Предметом дослідження є методика розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складає використання класичної методології: діалектичного методу пізнання дійсності, на підставі якого всі явища досліджуються в їх взаємозв'язку, в єдності їх соціального змісту і юридичної форми, а також загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Діалектичний метод використовувався під час дослідження елементів криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи в їх розвитку та взаємозв'язку, взаємовпливі як між собою, так і з практичною діяльністю правоохоронних та інших державних органів (підрозділи 1.1-1.4) та вплинув на формулювання висновків і пропозицій за темою дисертації. Методи формальної логіки використано при дослідженні нормативних актів, матеріалів кримінальних проваджень, концепцій, точок зору авторів з окремих питань, що входять у предмет дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4, 2.1); системно-структурний метод був застосований при дослідженні механізму вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи та процесу їх розслідування як елементів однієї системи (розділ 1, підрозділи 2.1-2.3); за допомогою порівняльно-правового методу здійснено аналіз нормативно-правових актів з питань, що мають значення для виявлення та розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи (підрозділи 2.1, 2.2, 2.4, розділ 3); історико-правовий метод було застосовано для дослідження зміни наукових поглядів щодо визначення понять

«криміналістична характеристика злочинів», «періодизація досудового розслідування», «тактичні завдання розслідування», «обставини, що підлягають з'ясуванню» та їх ролі у слідчій діяльності (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 2.4); для збирання відомостей про особливості механізмів учинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, а також особливості їх виявлення та розслідування були використані соціологічні методи; для узагальнення результатів вивчення матеріалів слідчої та судової практики застосовувалися статистичні методи (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.3, 2.4, розділ 3).

Правову основу дисертації склали положення Конституції України, кодифікованого кримінального, кримінального процесуального й адміністративного законодавства України, інших законних і підзаконних нормативно-правових актів. Положення та висновки дисертації базуються на досягненнях провідних науковців у галузі філософії, адміністративного, кримінального та кримінального процесуального права, криміналістики, загальної теорії оперативно-розшукової діяльності, судової експертології.

Інформаційну й емпіричну базу дисертації становлять аналітично-довідкові та статистичні матеріали Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України, Національної поліції України, узагальнення практики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, зокрема: матеріали 126 кримінальних проваджень (кримінальних справ), результати опитування 189 слідчих, працівників оперативних підрозділів Національної поліції України з Харківської, Запорізької, Київської, Полтавської, Сумської, Херсонської та Чернігівської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше в Україні на монографічному рівні проведено комплексне дослідження методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. У дисертації сформульовані концептуальні положення, висновки та рекомендації, які мають певний ступінь новизни:

вперше:

- розкрито зміст елементів криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, зокрема способів учинення, особи злочинця, особи потерпілого, слідової картини (часу, місця, обстановки, типових слідів);

- визначено та систематизовано обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, з урахуванням елементів предмета доказування та складу злочину, описаного в кримінальному законі, а також механізму вчинення вказаних кримінальних правопорушень (обставини, пов'язані з подією злочину; обставини, пов'язані з особою злочинця; інші обставини);

- здійснено типізацію слідчих ситуацій, тактичних завдань для відкриття кримінального провадження, початкового, наступного етапів

досудового розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи та розроблено алгоритм їх вирішення;

удосконалено:

- підходи до розуміння криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи як системи криміналістично значимих відомостей про елементи механізмів вчинення виділеної категорії кримінальних правопорушень (способи, особу злочинця, особу потерпілого, слідову картину), що відіграє орієнтовну роль у діяльності органів досудового розслідування під час визначення основних напрямків і засобів провадження їх розслідування;

- тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи шляхом надання практичних рекомендацій щодо особливостей проведення допитів, пред'явлень для впізнання, слідчих оглядів, обшуків, тимчасових вилучень майна та тимчасових доступів до речей і документів;

- наукові підходи щодо розуміння взаємодії при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи як цілеспрямованої співпраці з іншою уповноваженою особою чи/та органом задля забезпечення ефективного використання наявних сил і засобів у ході встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та положення, що визначають особливості її здійснення;

дістали подальшого розвитку:

- методичний підхід до поділу процесу розслідування на три етапи: відкриття кримінального провадження, що розпочинається з моменту надходження інформації про факт учинення такого правопорушення та триває до моменту внесення цих відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; початковий – розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і завершується вирішенням таких основних завдань, як встановлення особи злочинця та/чи з'ясування його причетності до скоєного правопорушення; наступний – розпочинається після розв'язання всіх завдань на попередньому етапі та завершується закінченням досудового розслідування;

- теоретичні та практичні основи використання можливостей судових експертиз при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній діяльності – в аспекті подальшого розвитку й удосконалення наведених положень, а також як підґрунтя для формування і реалізації окремих криміналістичних методик розслідування;

- у практичній діяльності з розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи (акт впровадження в практичну діяльність підрозділів досудового розслідування Головного управління Національної поліції України в Харківській області від 17 травня

2018 року, акт впровадження у практичну діяльність органів військової прокуратури Харківського гарнізону від 3 серпня 2018 року);

- у навчальному процесі в закладах вищої освіти при викладанні криміналістики, підвищенні кваліфікації прокурорів, слідчих, працівників оперативних підрозділів, суддів, підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів (акт впровадження у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 15 червня 2018 року).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях, зокрема: «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 15-16 вересня 2017 року); «Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу» (м. Харків, 8 листопада 2017 року); «Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної системи» (м. Сєвєродонецьк, 19 травня 2017 року); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 року); «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» (м. Харків, 17 травня 2017 року); «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (м. Київ, 27 лютого 2018 року).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 6 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях (у тому числі 1 стаття в іноземному виданні), 6 публікаціях апробаційного характеру.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 271 сторінку, з них анотації – 11 сторінок, основний текст дисертації – 187 сторінок, список використаних джерел складається з 298 найменувань і займає 31 сторінку, додатки викладено на 42 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми, визначаються зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, відомості щодо апробації та публікації результатів дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи»* здійснено огляд наукової літератури, присвяченої питанням формування криміналістичної характеристики злочинів, на підставі чого запропоновано власне трактування криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Доведено, що криміналістична характеристика самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є обов'язковим структурним елементом окремої криміналістичної методики, знання якої дозволяє вірно спланувати та організувати пошукову діяльність у рамках конкретного досудового розслідування.

Акцентовано увагу на тому, що механізм учинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи характеризується наявністю технологій протиправної діяльності, де таке присвоєння завжди виступає другорядним по відношенню до основного правопорушення. Зазначається, що у зв'язку з цим криміналістична характеристика зазначених злочинів повинна розроблятися з урахуванням комплексного характеру таких злочинів.

На підставі аналізу наукової літератури, вивчення матеріалів слідчої та судової практики запропоновано включати до структури криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи відомості про типові способи вчинення злочину, ознаки особи злочинця, ознаки особи потерпілого, слідову картину (час, місце, обстановку, типові сліди злочину).

У підрозділі 1.2 *«Поняття та характеристика способів самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи»* зазначено, що важливе місце в структурі криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи посідають способи їх учинення, а саме способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування. Завдяки способам можна з'ясувати наявність у особи злочинця обізнаності зі сферою суспільного життя, в якій скоєно злочин. Знання відомостей про цей елемент дозволить чітко визначити, в чому полягає допоміжна роль самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи в механізмі скоєння основних суспільно небезпечних діянь.

Проаналізувавши слідчу та судову практику розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, зроблено висновок, що в технологіях протиправної діяльності вказані кримінальні правопорушення завжди відіграють допоміжну роль, будучи способом учинення іншого суспільно небезпечного діяння. Найчастіше вказанні діяння скоюються для полегшення вчинення шахрайських дій (43,7%). Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи також поєднується з грабежом (17,5%); розбоєм (12,7%); незаконним позбавленням волі або викраденням людини (11,9%); викраденням, привласненням, вимаганням документів, штампів, печаток, заволодінням ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (6,4%); крадіжкою (5,6%); вимаганням (5,6%); прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди службовою особою (3,2%); незаконним заволодінням транспортним засобом (2,4%); дрібним викраденням чужого майна (2,4%); незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети

збуту (1,6%); дрібним хуліганством (1,6%); умисним вбивством (0,8%); примушуванням до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (0,8%). Разом із тим, часто мова йде про сукупність одночасно трьох і більше складів правопорушень. Зокрема, у 79,3% випадків до технології протиправної діяльності входить два склади правопорушень, 17,5% – три, 3,2% – чотири. При цьому в 4% випадків особа злочинця самовільно присвоює владні повноважень або звання службової особи для полегшення вчинення адміністративного правопорушення.

Наголошується, що, окрім з'ясування ролі та місця вказаного злочину в структурі відповідної технології протиправної діяльності, варто дослідити способи його скоєння. Адже відомості про спосіб учинення як цілого ланцюгу правопорушень, так і окремого порушення, є невід'ємними складовими криміналістичної характеристики злочинів окремого виду (групи).

Встановлено, що в 59,5% випадків самовільні присвоєння владних повноважень або звання службової особи вчиняються без попередньої підготовки. Визначено, що найбільш розповсюдженими способами підготовки до скоєння самовільного присвоєння є вступ у зговір з іншими особами для попередньої домовленості про спільне вчинення протиправних діянь (11,1%); планування своїх дій, у тому числі розподіл ролей між співучасниками (9,5%), вибір потерпілих осіб (46,8%), засобів скоєння правопорушень (56,3%) тощо; підшукування знарядь злочину (придбання форменого одягу, обгорток для службового посвідчення, документів, зовні схожих на службові посвідчення, й інших атрибутів працівників правоохоронних органів; підшукування транспортних засобів, зброї; купівля репрезентабельного одягу тощо – 40,5%).

Акцентовано увагу, що способи безпосереднього вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи знаходять свій вираз в активній формі поведінки злочинця. Серед типових способів учинення вказаних кримінальних правопорушень виокремлено психологічний вплив на потерпілого (переконливе вербальне представлення потерпілому службовою особою, впевнена поведінка тощо) – 50,8%; використання атрибутики представника органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян – 31,7%; видання інших предметів за службові посвідчення (розгорнутого гаманця з фотокарткою, іншого посвідчення й т. п.) – 12,7%; поєднання декількох раніше згаданих способів (як приклад, використання обкладинки службового посвідчення працівника правоохоронного органу, всередині якої поміщено інший документ, що посвідчує особу) – 4,8%. Наголошується, що в переважній більшості випадків злочинці самовільно присвоюють владні повноваження або звання службової особи правоохоронних і контролюючих органів (93%).

Зазначено, що дії з приховування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи в 69,8% випадків не вживаються. В окремих випадках злочинці можуть погрожувати розправою під час вчинення основного злочину в разі звернення потерпілих до правоохоронних органів (16,7%). Вкрай рідко заподіюються насильницькі дії по відношенню

до потерпілих осіб з метою змусити їх мовчати й нікому не повідомляти про вчинені по відношенню до них злочини (13,5%), в тому числі й позбавляють їх життя (0,8%). Також у разі скоєння таких протиправних діянь по відношенню до осіб, які займаються незаконною діяльністю, злочинці розраховують на страх постраждалих бути викритими в своїй протиправній діяльності й їх небажання звертатися до правоохоронців за допомогою (25,4%).

У підрозділі 1.3 *«Характеристика особи злочинця та потерпілого»* доведено, що знання відомостей про типові ознаки особи злочинця дозволить попередньо визначити основні напрямки розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, встановити всі обставини кримінального правопорушення шляхом проведення правильно підібраних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційних й інших заходів.

Грунтуючись на аналізі емпіричного матеріалу, визначено, що самовільні присвоєння владних повноважень або звання службової особи вчиняються переважно громадянами України (94,9%), особами чоловічої статі (98,1%), у віці 18-35 років (79,7%), неодруженими (61,4%), раніше не судимими (57%), офіційно не працевлаштованими (77,2%). Самовільно присвоюють владні повноваження або звання службової особи в 13,3% випадків особи, які мають базову загальну середню освіту, 37,3% – повну загальну середню освіту, 31,6% – професійно-технічну освіту, 8,2% – базову вищу освіту, 9,6% – повну вищу освіту. Разом із тим, ці правопорушення в 11,4% випадків учиняються групою осіб, а в 3,8% – особами в стані алкогольного сп'яніння. При цьому особи, котрі присвоюють владні повноваження або звання службової особи, в 93% випадків представляються працівниками правоохоронних і контролюючих органів, 5,1% – представниками військових формувань, 1,9% – працівниками інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування й об'єднань громадян.

Встановлено, що виділені кримінальні правопорушення в основному вчиняються з корисливих мотивів (88,6%) і тільки в 11,4% випадків через негативне чи зневажливе ставлення до встановлених норм поведінки. З приводу мети, яку переслідують злочинці під час вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, то вона завжди полягає в полегшенні скоєння основного суспільно небезпечного діяння.

Аргументовано, що особа потерпілого є елементом криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, відомості про який дозволяють з'ясувати мотиви, способи вчинення злочину, в окремих випадках і особу злочинця в умовах відсутності достатньої вихідної інформації про обставини вчинення конкретного злочину.

Проаналізувавши наукові підходи та матеріали слідчої та судової практики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, встановлено, що найчастіше особа потерпілого характеризується надмірною довірливістю. В 12,7% випадків самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи вчинялося по

відношенню до неповнолітньої особи. Разом із тим, 31,7% потерпілих осіб учиняли протиправні дії, в силу чого беззаперечно повірили в те, що до них звертаються представники правоохоронних органів. З них – 19% осіб порушували правила дорожнього руху, 6,3% – займалися нелегальним обміном валюти, 6,3% – причетні до незаконного обігу наркотичних засобів. Також близько 6,3% потерпілих осіб перебували в боргових зобов'язаннях, через що вірили в присвоєні владні повноваження або звання службової особи. Акцентовано увагу на тому, що злочинець і потерпілий зазвичай не були знайомі раніше, між ними відсутні будь-які соціально-побутові зв'язки. Потерпіла особа обирається злочинцем з урахуванням конкретної обстановки. При цьому надається перевага особам молодшого віку або особам з вираженими ознаками маргінальної поведінки.

У підрозділі 1.4 «Слідова картина самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи» запропоновано під слідовою картиною розуміти сукупність відомостей про типові ознаки обстановки вчинення злочину, зокрема, місця, часу й умов, та сліди злочину.

Зазначено, що обстановка вчинення злочину є важливим інформаційним елементом криміналістичної характеристики вказаних злочинів. Визначено, що обстановка вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є сукупністю всіх факторів, в умовах дії яких злочинець вживає всіх можливих заходів для реалізації свого злочинного задуму. Особливу роль серед таких факторів віднесено просторово-часовим особливостям навколишнього середовища та їх впливу на протиправну поведінку особи злочинця, а також наявності та характеру взаємовідносин між злочинцем і потерпілим.

Встановлено, що вказані кримінальні правопорушення в переважній більшості скоюються в денну пору доби (76,2%) в містах (92,1%). При цьому місцем їх учинення в основному є відкрита місцевість – вулиці; ринки; подвір'я житлових будинків; подвір'я та прилегла територія підприємств, установ, організації; автомобільні траси тощо. Найчастіше окреслені кримінальні правопорушення скоюються біля місць оптової та роздрібної торгівлі (супермаркетів, магазинів, кіосків, ринків і т. п.) – 43,7% випадків, біля будівель органів Національної поліції, інших правоохоронних і контролюючих органів – 25,4%. Значно рідше такі діяння скоюються на автомобільних дорогах – 19%. Тільки в 6,3% випадків указані діяння вчинялися в приміщенні, зокрема, за місцем проживання потерпілого, й у 5,6% випадків – в інших місцях (біля дитячих лікувальних, дитячих освітніх закладів, у ломбардах і т. д.). При цьому 80,2% самовільних присвоєнь владних повноважень або звання службової особи скоюються по відношенню до раніше незнайомих злочинцеві осіб. У 19% випадків учинення вказаних кримінальних правопорушень злочинці так би мовити заочно знайомі зі своїми жертвами, опосередковано отримують інформацію про потерпілих від знайомих як одній, так і іншій стороні осіб, не будучи з ними в безпосередніх соціальних зв'язках, і тільки в 0,8% випадків – злочинець і потерпілий є раніше знайомими.

Виокремлено дві групи слідів, що залишаються в навколишньому середовищі внаслідок учинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, – матеріальні й ідеальні. Здійснено аналіз та надано загальну характеристику зазначених груп слідів.

Підкреслено, що для вказаних злочинів характерними матеріальними слідами є: предмети, що використовувалися для переконання потерпілої особи в справжності наявних у злочинців владних повноважень або звання службової особи (84,9% – зокрема, це пристойний одяг (костюми, туфлі); формений одяг; жезли; жетони; службові посвідчення, у тому числі документи, зовні схожі до таких посвідчень; обкладинки для службових посвідчень; бланки документів (наприклад, протоколів про адміністративні правопорушення); зброя або її макети; транспортні засоби); предмети, якими заволодів злочинець (98,4%), – грошові кошти (78,6%), мобільні телефони (82,5%), документи (6,4%), транспортні засоби (2,4%), наркотичні засоби (1,6%) й т. п.; сліди-відображення, що залишаються на знаряддях скоєння злочину, предметах посягання та в матеріальній обстановці злочину (відбитки пальців рук людини, сліди ніг людини (34,9%), сліди транспортних засобів (11,9%), мікрооб'єкти (сліди слини, крові, поту й інших біологічних речовин, волосся, волокон одягу, ґрунту і т. д.), звуко-, відеозаписи на засобах технічної фіксації та носіях інформації (46,8%); переписка співучасників кримінального правопорушення, зокрема, за допомогою спеціального програмного забезпечення з розповсюдження інформації в електронному вигляді (11,4%).

Зазначається, що носіями ідеальних слідів виступають у першу чергу злочинці, потерпілі та свідки. Серед свідків виділено очевидців; рідних, близьких і знайомих як злочинця, так і потерпілого; осіб, котрі поінформовані про окремі обставини події, що розслідується, але при цьому не були очевидцями самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи й не перебувають у певних соціальних зв'язках ані зі злочинцем, ані з потерпілим. Ідеальні сліди переважно стосуються ознак зовнішності злочинця, манери його поведінки, хронології та характеру дій злочинця, характеристики знарядь вчинення злочину та предмету посягання, поведінки потерпілого.

Розділ 2 «Основи організації розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Періодизація досудового розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи»* проаналізовано наукові підходи стосовно поділу досудового розслідування злочинів на окремі етапи.

Обґрунтовано необхідність поділу процесу досудового розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи на три етапи, а саме: відкриття кримінального провадження, початковий і наступний етапи.

У підрозділі 2.2 *«Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання*

службової особи» доведено, що з'ясування вказаних обставин є невід'ємним елементом відповідної криміналістичної методики.

З урахуванням законодавчо закріплених положень щодо визначення предмета доказування в кримінальному провадженні, описаного в кримінальному законі складу злочину, а також механізму їх скоєння, використовуючи наукові здобутки (О. В. Одерій), автором виокремлено наступні групи обставин, що підлягають з'ясуванню: обставини, пов'язані з подією злочину; обставини, пов'язані з особою злочинця; інші обставини.

У підрозділі 2.3 *«Типові слідчі ситуації та відповідні їм алгоритми дій слідчого»* обґрунтовано позицію, що без урахування слідчих ситуацій неможливо розробити ефективні рекомендації зі здійснення досудового розслідування.

Запропоновано виокремлювати типові слідчі ситуації в залежності від етапу розслідування вказаних злочинів; джерела й обсягу вихідної інформації про технологію протиправної діяльності, де роль предикатного злочину припадає на самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи; займаної позиції учасників кримінального провадження. Виокремлено тактичні завдання для кожного з етапів розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Визначено алгоритми дій слідчого у відповідності до ситуативно зумовлених обставин розслідування на кожному з його етапів.

У підрозділі 2.4 *«Організація взаємодії при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи»* зазначається, що взаємодія є своєрідним способом організації досудового розслідування вказаних злочинів.

Виокремлено такі етапи взаємодії при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, як: аналіз слідчої ситуації, що склалася на даний момент; прийняття рішення про взаємодію з конкретним суб'єктом (суб'єктами); спільне планування, яке полягає у визначенні завдань, що підлягають вирішенню, обранні необхідних сил і засобів для вирішення поставлених завдань; безпосередньо спільна узгоджена діяльність учасників взаємодії; підведення підсумків взаємної співпраці та прийняття рішення про її завершення або видозміну.

Автором висвітлено специфіку взаємодії при розслідуванні зазначених злочинів з урахуванням її нормативно-правової регламентації та суб'єктного складу такої спільної діяльності.

Розділ 3 «Особливості тактики окремих слідчих (розшукових) дій» складається з трьох підрозділів і чотирьох пунктів.

У підрозділі 3.1 *«Тактика вербальних слідчих (розшукових) дій»* зазначено, що під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи переважна кількість проведених заходів припадає саме на вербальні слідчі (розшукові) дії, в ході проведення яких інформація про обставини вчиненого кримінального правопорушення отримуються від людей (особистісних джерел).

У пункті 3.1.2 *«Тактика допиту»* визначено предмет і найбільш ефективні тактичні прийоми проведення допиту потерпілого, підозрюваного

та свідків у кримінальному провадженні про самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Акцентовано увагу на тому, що тактичні прийоми допиту варіюються залежно від процесуального та соціального статусу допитуваного, займаної ним позиції в кримінальному провадженні. Виокремлено категорії осіб, котрі можуть бути допитані в якості свідків: очевидці події (34,3%), рідні, близькі та друзі як потерпілого, так і підозрюваного (37,3%), особи, які виявили та/чи припинили протиправні дії злочинця (12,5%), інші особи (наприклад, особи, яким збули майно, здобуте злочинним шляхом; особи, в яких придбали знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення; т. п. – 15,9%).

Встановлено специфіку проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях.

У пункті 3.1.2 *«Тактика пред'явлення для впізнання»* встановлено, що в 71,4% випадків розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи супроводжувалося проведенням такої вербальної слідчої (розшукової) дії як пред'явлення для впізнання. Для досудового розслідування вказаних злочинів характерне проведення пред'явлення для впізнання особи за ознаками зовнішності. При цьому, в 94,4% випадків таке пред'явлення проводиться за умов взаємного візуального спостереження, а в 5,6% – за фотознімками. Автором висвітлено особливості провадження пред'явлення для впізнання особи за ознаками зовнішності.

У підрозділі 3.2 *«Тактика невербальних слідчих (розшукових) дій»* зазначено, що для розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи характерне проведення таких невербальних процесуальних дій, як: слідчий огляд (28%); обшук (34,4%); тимчасове вилучення майна (22,2%); тимчасовий доступ до речей і документів (19,6%); слідчий експеримент (16,4%).

У пункті 3.2.1 *«Особливості слідчого огляду»* встановлено, що під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи найчастіше проводиться огляд знарядь і засобів учинення злочину, а також предмету посягання, які були тимчасово вилучені. Значно рідше проводиться огляд місця події. Він зазвичай проводиться в тому випадку, коли мало місце затримання злочинців на місці вчинення злочину або «по гарячим слідам».

Виокремлено специфічні властивості підготовчого, робочого та заключного етапів слідчого огляду.

У пункті 3.2.2 *«Особливості обшуку, тимчасового вилучення майна та тимчасового доступу до речей і документів»* зазначено, що під час досудового розслідування з метою отримання вичерпної доказової бази про причетність конкретних осіб до вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи проводяться такі процесуальні дії, як обшук, тимчасове вилучення майна, тимчасовий доступ до речей і документів. Автором висвітлено окремі особливості проведення вказаних дій.

У підрозділі 3.3 *«Використання можливостей судових експертиз»* з'ясовано сутність судової експертизи, підстави та порядок залучення експерта до кримінального провадження, а також особливості використання

можливостей судових експертиз при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи.

Встановлено, що при розслідуванні згаданих кримінальних правопорушень у залежності від виду основного суспільно небезпечного діяння та механізму їх учинення проводять судово-товарознавчі експертизи, технічні експертизи документів, почеркознавчі, трасологічні експертизи, експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів, експертизи відеозвукозапису, експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, судово-медичні, судово-психіатричні експертизи.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявляється в розробленні методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Аргументовано, що криміналістична характеристика самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є обов'язковим структурним елементом відповідної криміналістичної методики. Визначено, що це система криміналістично значимих відомостей про елементи механізмів вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, що відіграє орієнтовну роль в діяльності органів досудового розслідування під час визначення основних напрямків і засобів провадження їх розслідування. До елементів криміналістичної характеристики зазначених кримінальних правопорушень віднесено: способи вчинення злочину, особу злочинця, особу потерпілого, слідову картину (час, місце, обстановку, типові сліди).

2. Доведено, що характеристика способів самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи включає в себе відомості про місце та роль цих діянь у системі технологій протиправної діяльності, а також відомості про способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування цих діянь. Акцентовано увагу на тому, що відомості про особу злочинця і особу потерпілого дозволяють за умов дефіциту вихідної інформації про обставини вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, по-перше, висунути версії стосовно особи правопорушника та мотивів його скоєння, по-друге, визначити шляхи та засоби перевірки цих версій і, по-третє, визначити спрямування ходу розслідування в цілому. Виокремлено риси особи злочинця, в тому числі морально-психологічні, та потерпілого. Підкреслено, що злочинець і потерпілий зазвичай не були знайомі раніше, між ними відсутні будь-які соціально-побутові зв'язки. Встановлено, що потерпіла особа зазвичай обирається злочинцем з урахуванням конкретної обстановки. При цьому надається перевага особам молодшого віку або особам з вираженими ознаками маргінальної поведінки.

Визначено, що слідова картина самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є сукупністю відомостей про типові

ознаки обстановки вчинення злочину, зокрема місця, часу і умов, та сліди злочину. Розкрито зміст її елементів. Встановлено, що обстановка вчинення самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи обумовлюється часом і місцем учинення таких діянь, а також характером владних повноважень або званням службової особи, котрі присвоїв злочинець.

Виокремлено дві групи слідів самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи – матеріальні (предмети, що використовувалися для переконання потерпілої особи у справжності наявних у злочинців владних повноважень або звання службової особи; предмети, якими заволодів злочинець; сліди-відображення, що залишаються на знаряддях скоєння злочину, предметах посягання та в матеріальній обстановці злочину; переписка співучасників кримінального правопорушення, зокрема, за допомогою спеціального програмного забезпечення з розповсюдження інформації в електронному вигляді) та ідеальні (образи в пам'яті потерпілого, свідків, підозрюваного).

3. Наголошується на необхідності будувати методику розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи з урахуванням принципу періодизації. Виокремлено три етапи розслідування вказаних кримінальних правопорушень: 1) відкриття кримінального провадження, що розпочинається з моменту надходження інформації про факт учинення суспільно небезпечного діяння, скоєного шляхом самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи, та триває до моменту внесення цих відомостей до ЄРДР; 2) початковий етап – розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і завершується вирішенням таких основних завдань, як встановлення особи злочинця та/чи з'ясування його причетності до скоєного правопорушення; 3) наступний етап розпочинається після розв'язання всіх завдань початкового етапу та завершується закінченням досудового розслідування.

4. Підкреслено, що серед структурних елементів методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи варто виокремлювати обставини, що підлягають з'ясуванню. Останні систематизовано з урахуванням законодавчо закріплених положень щодо визначення предмета доказування у кримінальному провадженні, описаного в кримінальному законі складу злочину, а також механізму скоєння вказаних кримінальних правопорушень у три групи: обставини, пов'язані з подією злочину; обставини, пов'язані з особою злочинця; інші обставини.

5. Висвітлено особливості розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи з урахуванням характерних для нього слідчих ситуацій і тактичних завдань, що підлягають вирішенню на кожному з етапів досудового розслідування. Виокремлено типові слідчі ситуації в залежності від етапу розслідування вказаних злочинів; джерела й обсягу вихідної інформації про технологію протиправної діяльності, де роль предикатного злочину припадає на самовільне присвоєння

владних повноважень або звання службової особи; займаної позиції учасників кримінального провадження. Запропоновано відповідні ситуативно обумовлені алгоритми дій слідчого.

6. Визначено, що взаємодія при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи є цілеспрямованою співпрацею з іншою уповноваженою особою чи/та органом задля забезпечення ефективного використання наявних сил і засобів у ході встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Наголошено, що взаємодія під час розслідування вказаних кримінальних правопорушень є системою взаємопов'язаних елементів, які у своїй сукупності дозволяють досягти бажаних результатів у рамках відповідного кримінального провадження. Виокремлено такі етапи взаємодії, як: аналіз слідчої ситуації, що склалася на даний момент; прийняття рішення про взаємодію з конкретним суб'єктом (суб'єктами); спільне планування, яке полягає у визначенні завдань, що підлягають вирішенню, обранні необхідних сил і засобів для вирішення поставлених завдань; безпосередньо спільна узгоджена діяльність учасників взаємодії; підбиття підсумків взаємної співпраці та прийняття рішення про її завершення або видозміну.

Встановлено, що з метою оптимізації досудового розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи слідчий взаємодіє з уповноваженим працівником чергової частини, прокурором, оперативними підрозділами, групами реагування патрульної поліції, дільничними офіцерами поліції, обізнаними особами, засобами масової інформації, громадськістю та підприємствами, установами і організаціями всіх форм власності. Акцентовано увагу на тому, що взаємодія в залежності від її нормативно-правової регламентації здійснюється у правовій (процесуальній та непроцесуальній) і неправовій (суто організаційній) формах.

7. Запропоновано під час висвітлення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи виокремлювати вербальні (допит, пред'явлення для впізнання) та невербальні (слідчий огляд, обшук, тимчасове вилучення майна, тимчасовий доступ до речей і документів, слідчий експеримент) дії. В окрему групу виділено використання можливостей судових експертиз.

Доведено, що особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування вказаних злочинів обумовлюються криміналістично значимими ознаками вказаних кримінальних правопорушень, ситуативними факторами, тактичними завданнями розслідування та змістом обраних для їх вирішення алгоритмів.

8. Констатовано, що під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи виникає необхідність активного використання спеціальних знань у вигляді залучення експерта для забезпечення його всебічності та достовірності. Визначено особливості підготовки та призначення судових експертиз. Встановлено, що при розслідуванні згаданих кримінальних правопорушень у залежності від виду

основного суспільно небезпечного діяння та механізму їх учинення проводять судово-товарознавчі експертизи, технічні експертизи документів, почеркознавчі, трасологічні експертизи, експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів, експертизи відеозвукозапису, експертизи наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, судово-медичні, судово-психіатричні експертизи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Перлін В. С. Щодо сутності та змісту криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Право та державне управління*. 2017. № 3. С. 153–158.

2. Перлін В. С. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 3 (79). С. 268–274.

3. Перлін В. С. Щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 175–178. URL : http://lsei.org.ua/5_2017/47.pdf.

4. Перлін В. С. Особливості розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. № 5. С. 118–122.

5. Перлін В. С. Криміналістична характеристика самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 5 (27). С. 152–156.

6. Перлін В. С. Організація взаємодії при розслідуванні самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 2 (82). С. 272–280.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Перлін В. С. Перспективи формування методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : тези доповідей учасників наук.-практ. конф. (Харків, 17 травня 2017 р.)* / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 126–129.

8. Перлін В. С. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної системи : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Севеодонецьк, 19 травня 2017 р.)*. Севеодонецьк : Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, 2017. С. 249–252.

9. Перлін В. С. Типові сліди самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Верховенство права та правова держава* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 15-16 вересня 2017 р.). Ужгород, 2017. С. 186–189.

10. Перлін В. С. Типові способи самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження професора М. В. Салтевського (Харків, 8 листопада 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 150–151.

11. Перлін В. С. Періодизація досудового розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи* : матер. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листопада 2017 р.) : у 2 ч./ редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 2. С. 204–207.

12. Перлін В. С. Тактичні завдання розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя д-ра юрид. наук, проф. Ніни Іванівни Клименко (Київ, 27 лютого 2018 р.). Київ-Маріуполь, 2018. С. 263–264.

АНОТАЦІЯ

Перлін В. С. Методика розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2018.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в розробленні методики розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Запропоновано теоретичну концепцію формування та реалізації криміналістичної характеристики самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Виокремлено та розкрито зміст таких елементів криміналістичної характеристики, як способи вчинення, особа злочинця, особа потерпілого, слідова картина (час, місце, обстановка, типові сліди). Підкреслено, що методику розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи необхідно будувати з урахуванням принципу періодизації. Виокремлено три етапи розслідування вказаних кримінальних правопорушень. Визначено та систематизовано обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування самовільного присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Виокремлено типові слідчі ситуації та тактичні завдання для кожного з етапів

розслідування. Запропоновано відповідні ситуативно обумовлені алгоритми дій слідчого. Розглянуто особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Визначено специфіку підготовки та призначення судових експертиз.

Ключові слова: самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, криміналістична методика, кримінальне провадження, досудове розслідування.

АННОТАЦИЯ

Перлин В. С. Методика расследования самовольного присвоения властных полномочий или звания служебного лица. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2018.

В диссертации предложена теоретическая концепция формирования и реализации криминалистической характеристики самовольного присвоения властных полномочий или звания должностного лица. Выделены и раскрыто содержание таких элементов криминалистической характеристики, как способы совершения, личность преступника, личность потерпевшего, следовая картина (время, место, обстановка, типичные следы). Подчеркнуто, что методика расследования самовольного присвоения властных полномочий или звания должностного лица необходимо строить с учетом принципа периодизации. Выделены три этапа расследования указанных уголовных правонарушений. Определены и систематизированы обстоятельства, подлежащие выяснению при расследовании самовольного присвоения властных полномочий или звания должностного лица. Выделены типичные следственные ситуации и тактические задачи для каждого из этапов расследования. Предложены соответствующие ситуативно обусловлены алгоритмы действий следователя. Рассмотрены особенности тактики проведения отдельных следственных (розыскных) действий. Определена специфика подготовки и назначения судебных экспертиз.

Ключевые слова: самовольное присвоение властных полномочий или звания служебного лица, криминалистическая методика, уголовное производство, досудебное расследование.

SUMMARY

Perlin V. S. The of methods of investigating unauthorized assignment of authority or rank of official. – *Qualifying scientific work as the manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of Law, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics, Forensic Sciences, operational and search activity. – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2018.

The dissertation presents a theoretical generalization and a new solution to a scientific problem that manifests itself in the development of methods of

investigating the unauthorized assignment of authority or the rank of an official. It is noted that the unauthorized assignment of authority or the rank of an official affects the normal activities and authority of public authorities and local self-government bodies. It is emphasized that the mechanism of making these crimes is characterized by the fact that the latter are always committed in combination with other offenses. Accordingly, these criminal acts always carry out the role of predicate crime in technologies of illegal activity, is a way of preparing the main socially dangerous act. It is argued that the investigation of these criminal offenses is a prerequisite for the development of recommendations for timely detection and effective investigation. The concept of criminalistics characteristics of these crimes and its structure are formulated. The author proposed to understand such characteristics as the system of criminalistically meaningful information about the elements of the mechanisms of committing a distinguished category of criminal offenses, which plays an indicative role in the activities of pre-trial investigation bodies in determining the main directions and means of conducting their investigation. It is emphasized that the methods for investigating the unauthorized assignment of authority or the official's title must be based on the principle of periodization. Three stages of the investigation of the said criminal offenses are identified. It is proposed to distinguish the circumstances to be clarified among the structural elements of the appropriate criminalistics methods of investigation of such crimes. The author points out the need to systematize the circumstances to be clarified during the investigation of the said criminal offenses considering the legally established the subject of proof in the criminal proceedings, described in the criminal law of the composition of the crime and the mechanism of their commission. The author suggests to distinguish three groups of circumstances to be clarified: circumstances connected with the event of crime; circumstances related to the person of the offender; other circumstances. Criminalistics typical situation and tactical tasks for each stage of the investigation are singled. It has been established that in order to optimize the pre-trial investigation of the unauthorized assignment of authority or the official's title, the investigator interacts with the authorized officer of the duty station, the prosecutor, operational units, patrol police response groups, district police officers, persons known to be familiar with the media, the public and enterprises, institutions and organizations of all forms of ownership. The author formulated the features of tactics of some investigative (detective) actions. It is proposed to highlight such typical investigative (search) actions for the investigation of unauthorized assignment of authority or the official's official rank as verbal (interrogation, presentation for identification) and non-verbal (investigative review and search, temporary seizure of property, temporary access to things and documents, investigative experiment) actions. In a separate group, the use of opportunities of forensic examinations is allocated. It was stated that during the investigation of the unauthorized assignment of authority or the official's title, there is a need for the active use of special knowledge in the form of involving an expert to ensure its comprehensiveness and reliability. The peculiarities of preparation and appointment of forensic examinations are determined.

Keywords: unauthorized assignment of authority or rank of official, the criminalistics methods, criminal proceedings, pre-trial investigation.

Підписано до друку 25.10.2018. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60х90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідectwo суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.